

DOĞU AKDENİZ'DE ENERJİ VE GÜVENLİK: TÜRKİYE'NİN GÜNCEL VİZYONU

Perim CANEL*

ÖZET

Bu makale, Doğu Akdeniz'de son yıllarda yapılan enerji keşiflerinin Türkiye'nin enerji ve güvenlik politikalarına olan etkilerini incelemiştir. Doğu Akdeniz'de bulunan hidrokarbon kaynaklarının keşfi, bölgedeki jeopolitik dengeleri önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin enerji stratejileri ve enerji güvenliği politikaları, doğal gaz ve petrol rezervlerinin yönetimi ve bu kaynakların uluslararası pazarlara taşınması konularına odaklanılmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki askeri varlığı ve bölgesel güvenlik üzerindeki rolü, bölgedeki jeopolitik rekabet ve işbirlikleri ile birlikte değerlendirilmiştir. Makale, Doğu Akdeniz Gaz Forumu ile Türkiye'nin ilişkilerini, Türkiye-Avrupa Birliği ve Türkiye-Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ilişkilerinin enerji politikalarına yansımalarını da analiz etmektedir. Son olarak, Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının uluslararası enerji piyasalarındaki önemi ve Türkiye'nin bu süreçteki güncel vizyonu ele alınmıştır. Araştırma, Türkiye'nin günümüz enerji ve enerji güvenliği stratejilerinin anlaşılmasını hedeflemiştir. Araştırmada; çevrimiçi sayfalar, raporlar ve makaleler incelenmiştir. Bu çerçevede, Türkiye'nin enerji ve güvenlik politikaları konusunda atılmış olduğu adımlar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Doğu Akdeniz, enerji keşifleri, Türkiye'nin enerji stratejileri, jeopolitik, güvenlik politikaları.*

Jel Kodları: *F50, F,51, Q35, Q40*

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, canelperim@gmail.com, 0009-0008-5528-2742

Makale Geçmişi/Article History

Başvuru Tarihi / Date of Application: 19 Ağustos 2024

Düzeltilme Tarihi / Revision Date: 20 Ekim 2024

Kabul Tarihi / Acceptance Date : 4 Kasım 2024

Araştırma Makalesi/Research Article

ENERGY AND SECURITY IN THE EASTERN MEDITERRANEAN: TURKEY'S CURRENT VISION

ABSTRACT

This article examines the impact of recent energy discoveries in the Eastern Mediterranean on Türkiye's energy and security policies. The discovery of hydrocarbon resources in the region has significantly altered the geopolitical dynamics, prompting a reassessment of Türkiye's energy strategies and security policies. The focus is on the management of natural gas and oil reserves and their transportation to international markets. Additionally, Türkiye's military presence in the Eastern Mediterranean and its influence on regional security are analyzed in the context of geopolitical competition and cooperation. The article also explores Türkiye's relations with the Eastern Mediterranean Gas Forum, the implications of Türkiye-EU, and Türkiye-Greek Cypriot relations on its energy policies. Finally, the strategic importance of these energy resources in international markets and Türkiye's current vision in this process are discussed. The research aims to provide a comprehensive understanding of Türkiye's contemporary energy and security strategies by analyzing online sources, reports, and articles. Within this framework, the steps Türkiye has taken in its energy and security policies are critically evaluated.

Keywords: *Eastern Mediterranean, energy discoveries, Türkiye's energy strategies, geopolitics, security policies.*

Jel Codes: *F50, F,51, Q35, Q40*

1. GİRİŞ

21. yüzyılın ilk çeyreğinde enerji güvenliği, uluslararası ilişkilerdeki en kritik konulardan biri haline gelmiştir. Özellikle Doğu Akdeniz, keşfedilen yeni hidrokarbon kaynaklarıyla birlikte bölgesel ve küresel aktörlerin ilgisini çeken stratejik bir bölge olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki enerji ve güvenlik politikaları hem bölgesel dengeleri hem de ülkenin uluslararası alandaki pozisyonunu derinden etkilemektedir.

Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının keşfi, bölgedeki ülkeler arasında yeni iş birliği alanları yaratırken, aynı zamanda rekabeti de körüklemiştir. Bu gelişmeler, Türkiye için hem önemli fırsatlar hem de ciddi zorluklar sunmaktadır. Enerji kaynaklarına erişim ve bu kaynakların güvenli bir şekilde taşınması, Türkiye'nin enerji arz güvenliğini sağlaması açısından kritik bir öneme sahiptir. Bununla birlikte, Doğu Akdeniz'deki askeri varlık ve güvenlik stratejileri, Türkiye'nin ulusal güvenliğini koruma ve bölgesel istikrarı sağlama çabalarının ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye, Doğu Akdeniz'deki stratejik konumunu güçlendirmek amacıyla çeşitli enerji projelerine ve diplomatik girişimlere odaklanmaktadır. Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) ve Türk Akım gibi projeler, Türkiye'nin enerji transit (geçiş) ülkesi olma hedefini desteklemekte ve Avrupa'nın enerji güvenliğine katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki askeri varlığı ve bölgedeki diğer ülkelerle olan ilişkileri, jeopolitik rekabetin merkezinde yer almaktadır.

Bu makalede, Doğu Akdeniz'de enerji güvenliği ve Türkiye'nin bu konudaki yeni vizyonu detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Enerji keşiflerinin bölgesel dinamiklere etkisi, Türkiye'nin enerji stratejileri ve enerji güvenlik politikaları, uluslararası ilişkiler bağlamında incelenmiştir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz enerji politikaları, Avrupa Birliği (AB) ile olan ilişkilerinde kritik bir role sahiptir. Bu politikaların AB üyeliği sürecine etkisi, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki stratejik hamleleri ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile ilişkileri üzerinden değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin bölgedeki enerji kaynaklarına yönelik girişimleri ve gelecekte atacağı stratejik adımların hem bölgesel hem de küresel düzeyde ne tür sonuçlar doğurabileceği incelenecektir. Bu çalışma, Türkiye'nin enerji politikalarından doğabilecek potansiyel fırsatlar ve riskleri analiz ederek Türkiye'nin ABD, Fransa ve Rusya gibi büyük güçlerle ilişkileri çerçevesinde değerlendirmeler yapmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın diğer araştırmalardan farklı yönü, Türkiye'nin enerji politikalarının bu ülkelerle olan ilişkilere etkisini analiz ederek, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki stratejik pozisyonunu ve gelecek politikalarını daha iyi anlamayı hedeflemesidir. Bu bağlamda, Türkiye'nin bölgesel enerji güvenliğine ve küresel enerji arz güvenliğine yaptığı katkılar, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki diplomatik adımları ışığında değerlendirilmiştir.

2. Doğu Akdeniz'deki Enerji Keşifleri

Doğu Akdeniz bölgesi, son yıllarda yapılan enerji keşifleriyle uluslararası arenada büyük ilgi görmeye başlamıştır. Özellikle Levant Havzası, bu ilginin merkezinde yer almaktadır. ABD Jeoloji Araştırmaları Kurumu (US Geological Survey) tarafından yapılan ilk değerlendirmelere göre, Levant Havzası'nda tahmini olarak 122 trilyon kübik feet (yaklaşık 3.5 trilyon metreküp) teknik olarak çıkarılabilir ve henüz keşfedilmemiş doğal gaz rezervi bulunmaktadır. Bu keşif, bölgedeki enerji potansiyelinin ne kadar büyük olduğunu göstermektedir (Birleşik Devletler Jeoloji Araştırmaları, 2010). Doğu Akdeniz'in bu enerji zenginliği hem bölgesel hem de küresel enerji politikaları üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır.

2010 yılında, İsrail açıklarında Leviathan gaz sahasının keşfi, bölgedeki en önemli gelişmelerden biri olmuştur. Bu saha, yaklaşık 22 trilyon kübik feet doğal gaz rezervi ile İsrail'in enerji bağımsızlığına büyük katkı sağlamıştır. Keşif sürecinde sismik araştırmalar ve derin deniz sondaj teknolojileri

kullanılmıştır, bu da deniz tabanındaki rezervlerin daha etkin bir şekilde tespit edilmesini sağlamıştır (Kimani, 2024).

2011 yılında, Mısır'ın Akdeniz kıyısında keşfedilen Zohr gaz sahası, bölgenin enerji zenginliğini bir kez daha ortaya koymuştur. Yaklaşık 30 trilyon kübik feet doğal gaz rezervine sahip olan Zohr sahası, gelişmiş sismik görüntüleme ve derin deniz sondaj teknolojileri kullanılarak keşfedilmiştir. Bu saha, Mısır'ın enerji ithalatını azaltmasına ve enerji güvenliğini sağlamasına yardımcı olmuştur (Bowlus, 2021).

2015 yılında, Kıbrıs açıklarında Afrodit gaz sahasının keşfi, bölgenin enerji haritasını değiştirmiştir. Afrodit sahası, yaklaşık 4.5 trilyon kübik feet doğal gaz rezervine sahiptir ve üç boyutlu sismik araştırmalar ile derin deniz sondajları kullanılarak keşfedilmiştir. Bu keşif, Kıbrıs'ın enerji potansiyelini artırmış ve bölgedeki enerji politikalarını etkilemiştir (ElBassoussy, 2018, s. 73).

2019 yılında Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'ne bağlı Jeoloji Mühendisleri Odası tarafından yayımlanan ve ABD Jeoloji Araştırmaları Kurumu'nun verilerine de yer verilen raporda, Doğu Akdeniz'in derin sularında son on yıl içinde keşfedilen doğal gaz sahalarının nihai kurtarılabılır rezerv miktarının yaklaşık 2,24 trilyon metreküp büyüklükte olduğu belirtilmiştir (Balkaş, 2019, s. 2).

2019 yılında Kıbrıs açıklarında Glaucus gaz sahasının keşfi, Doğu Akdeniz'deki enerji potansiyelini daha da artırmıştır. ExxonMobil ve Qatar Petroleum tarafından gerçekleştirilen bu keşif, yaklaşık 5-8 trilyon kübik feet doğal gaz rezervine sahiptir. Bu rezerv, gelişmiş sismik görüntüleme ve derin deniz sondaj teknolojileri kullanılarak belirlenmiştir. Glaucus sahası, bölgedeki enerji rekabetini yoğunlaştırmış ve Doğu Akdeniz'deki enerji zenginliğine önemli bir katkı sağlamıştır (Procyk, 2022).

Bu keşif, Doğu Akdeniz'deki diğer büyük gaz sahaları olan Leviathan ve Tamar (İsrail) ile Zohr (Mısır) sahalarının yanında önemli bir yer tutmaktadır. Bu durum, bölgenin uluslararası enerji piyasalarındaki stratejik önemini artırmaktadır (S&P Global, 2019).

Doğu Akdeniz'de keşfedilen doğalgaz kaynaklarının uluslararası piyasalara taşınması, boru hatları ve sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) taşımacılığı projeleri ile mümkün hale gelmektedir. Bu projeler arasında en dikkat çekenlerden biri 2020 yılında Yunanistan, İsrail ve GKRY arasında yapılan anlaşma ile hayata geçirilen EastMed Boru Hattı Projesi'dir (Berberakis, 2020). İsrail, Güney Kıbrıs ve Yunanistan arasında geliştirilen bu proje, İsrail ve Kıbrıs açıklarındaki doğalgazın Yunanistan üzerinden Avrupa'ya ulaştırılmasını amaçlamaktadır. EastMed Boru Hattı, Avrupa Birliği (AB) tarafından da desteklenmekte olup, Avrupa'nın enerji arz güvenliğini çeşitlendirme ve Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltma stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Proje, toplamda yaklaşık 1.900 kilometrelik bir uzunluğa sahip olacak şekilde tasarlanmıştır ve tamamlandığında Doğu Akdeniz'deki doğalgazın

Avrupa'ya direkt ulaşmasını sağlayacaktır. Bunun yanında, Mısır'ın İskenderiye kentinde bulunan LNG tesisleri, bölgedeki doğalgazı sıvılaştırarak farklı pazarlara deniz yoluyla taşımak için stratejik bir alternatif sunmaktadır. Bu tesisler, İsrail ve Kıbrıs gibi ülkelerin doğalgaz kaynaklarını Avrupa'ya LNG olarak ihraç etmelerine imkan tanımaktadır. Türkiye ise Doğu Akdeniz doğalgazının kendi toprakları üzerinden taşınmasını desteklemekte, bu kaynakların Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırılması için alternatif güzergahlar önermektedir. Ancak Türkiye'nin EastMed gibi projelerde yer almaması, bölgedeki jeopolitik rekabeti ve enerji denklemini daha da karmaşık hale getirmektedir (Mathews, 2022).

2022'de İsrail'in kuzey deniz sınırında bulunan Karish sahasında üretim başladı. Bu saha, İsrail ile Lübnan arasında deniz yetki alanı anlaşmazlığına yol açmıştır. Ancak Ekim 2022'de iki ülke arasında ABD arabuluculuğu vasıtasıyla yapılan Lübnan anlaşması ile deniz yetki alanları konusunda ortak karar alınmıştır. Böylece İsrail söz konusu tartışmalı bölgede fikir birliğine varılmasıyla gaz üretim faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir (Al Jazeera, 2022).

2023 yılında ise İtalyan enerji şirketi "Eni" ve ABD enerji grubu "Chevron", Mısır açıklarında Nargis-1 kuyusunda önemli bir doğal gaz keşfi yapmıştır. Bu keşif, mevcut Eni doğalgaz tesislerine yakınlığı sayesinde hızla geliştirilebilecek niteliktedir (Dünya Gazetesi, 2023).

Bu keşifler ve geliştirme çalışmaları, Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon potansiyelini artırmakta ve bölgenin enerji güvenliği ve ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, bölgedeki jeopolitik dinamikleri de etkileme potansiyeline sahiptir.

2.1. Türkiye'nin Enerji Stratejileri

Türkiye'nin enerji politikaları, stratejik öneme sahip birkaç temel faktör çerçevesinde ele alınmalıdır. İlk olarak, ülkenin petrol ve doğal gaz tedarik zincirleri, enerji arz güvenliğini sağlama ve dışa bağımlılığı minimize etme noktasında kritik bir rol oynamaktadır. İkinci olarak, Türkiye'nin 2023 hedefleri arasında yer alan enerji transit merkezi olma vizyonu, Doğu Akdeniz'e entegre edilecek boru hatlarının güzergahları ve yeni hatların planlanan geçiş noktalarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu kapsamda, Ceyhan terminal limanının bu hatlarla entegrasyonu, Türkiye'nin stratejik çıkarları açısından belirleyici bir öneme sahiptir. Son olarak, yeni enerji kaynaklarının bulunduğu bölgelerde etkin olan ya da olabilecek güç odaklarının durumu ve bu aktörlerin Türkiye ile olan ilişkileri de enerji politikalarının şekillendirilmesinde dikkate alınmalıdır (Tuğrul, 2024, s. 22). Bu unsurlar, Türkiye'nin enerji stratejilerini belirlerken dikkate alınması gereken temel faktörlerdir.

1987'de imzalanan Ortak Transit Rejimine İlişkin Sözleşme (Ortak Transit Anlaşması) kapsamında AB ve Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) ülkeleri arasında eşyaların gümrük vergisi alınmadan

taşınmasının sağlandığı ortak geçiş sisteminin temelleri atılmıştır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2024). Transit geçiş şartlarının düzenlendiği Ortak Transit Anlaşması'nın bir başka önemi ise Türkiye ve taraf ülkeler arasında ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkların çözümünde hukuki dayanak oluşturmasıdır (TMMOB, 2018). 1994'te imzalanan Enerji Şartı Anlaşması (ECT), enerji iş birliğini, güvenliğini ve yatırımlarını teşvik etmek amacıyla kurulmuş çok taraflı bir anlaşmadır. Anlaşma, enerji kaynaklarının transit geçişini kolaylaştırmayı amaçlayan hükümler içermektedir (International Energy Charter, 2024). Anlaşmanın 7. Madde 10. bendine göre, enerji transitini düzenlemektedir;

1. “i. Herhangi birinin Anlaşma Tarafı olması kaydıyla, başka bir ülkeden çıkan ve üçüncü bir ülkeye giden enerji materyalleri ve ürünlerinin, Anlaşma Tarafı bir ülkenin Alanı vasıtasıyla veya yükleme/boşaltma için alanındaki liman tesislerine veya tesislerinden taşınması; veya
2. ii. Bir Anlaşma Tarafının alanından çıkan ve yine aynı Anlaşma Tarafının Alanına giden enerji materyalleri ve ürünlerinin, Anlaşmaya Taraf bir ülkenin Alanından taşınması (ilgili Anlaşma Taraflarının aks yönde karar vererek, Ek N’de ortak olarak yer almamaları şartı ile)” anlamına gelmektedir.” (Baklacı & Akıntürk, 2006, s. 103)

ECT'nin bu maddesi kapsamında; enerji malzemeleri ve ürünlerinin transit geçişi “Enerji malzemeleri ve ürünlerinin transit geçişini kolaylaştırmak, mevcut transit akışlarının korunmasını ve kesintiye uğramamasını sağlamak, transit boru hatları ve altyapısına adil ve ayrımcı olmayan koşullar altında erişim sağlamak” alanlarında yaptığı iyileştirmelerle garanti altına alınmıştır.

Türkiye, enerji verimliliğini artırmak ve çevresel etkileri minimize etmek amacıyla çeşitli politikalar ve projeler uygulamaktadır. Enerji verimliliği, enerji tüketimini azaltarak enerji arz güvenliğini artırmakta ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamaktadır. Enerji Verimliliği Strateji Belgesi (2012-2023) ve II. Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı (2017-2023) gibi dokümanlar, bu alandaki politikaların çerçevesini belirlemektedir. Strateji belgesinde planlanan önlemlerin hayata geçirilmesiyle Türkiye'nin enerji yoğunluğu %20,4 azalmıştır (T. C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2024).

Doğu Akdeniz Gaz Forumu (EMGF), 2019 yılında kurulan ve Doğu Akdeniz bölgesindeki enerji iş birliğini artırmayı amaçlayan bir platformdur. Forumun kurucu üyeleri arasında Mısır, İsrail, Yunanistan, GKRY, İtalya, Ürdün ve Filistin bulunmaktadır. Bu forumun temel amacı, Doğu Akdeniz'deki doğal gaz kaynaklarının keşfi, üretimi ve taşınması konularında iş birliğini artırmaktır. Ancak, Türkiye bu forumun bir parçası değildir ve forumun faaliyetlerine itiraz etmektedir (Erdemir, 2024).

Doğu Akdeniz bölgesindeki fosil yakıtların geliştirilmesi, bölge ülkeleri için hem büyük fırsatlar sunmakta hem de ciddi jeopolitik gerilimlere yol açmaktadır. EMGF üyesi ülkeler, bölgede yürütülen

hidrokarbon arama, sondaj faaliyetleri, boru hattı inşası ve sıvılaştırılmış doğal gaz ihracatı gibi alanlarda iş birliği yaparak zengin enerji rezervlerinden faydalanmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, uluslararası bir enerji altyapısı ağının oluşturulmasına yönelik girişimler dikkat çekici bir boyut kazanmıştır (Atlantic Council, 2022).

Türkiye, Doğu Akdeniz'deki enerji kaynakları üzerinde hak iddia eden ve kendi Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) sınırlarını belirleyen bir ülke olarak, EMGF'nin yapısına ve politikalarına itiraz etmektedir. Türkiye, forumun üyeleri tarafından dışlanmış olup, bu durumun bölgedeki enerji iş birliğine zarar verebileceğini ve adil olmayan bir yapı oluşturduğunu savunmaktadır. Türkiye, kendi çıkarlarının korunması ve bölgedeki haklarının tanınması için aktif diplomasi yürütmektedir (Ahmed, 2021).

Türkiye, EMGF üyesi ülkelerin deniz yetki alanlarındaki iddialarına sık sık itiraz etmekte ve kendi enerji kalkınma planlarını sürdürmektedir (Avan, 2020, s. 96). Bu durumu daha da karmaşık hale getiren bir diğer faktör, Kıbrıs sorunudur. Türkiye, EMGF'nin bir parçası olan ve fiziksel altyapı ağının merkezinde yer alan Kıbrıs'ı tanımamakta (INSAMER, 2021), bu da bölgedeki siyasi çekişmeleri derinleştirmektedir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki enerji stratejileri, bir yandan bölgedeki enerji kaynaklarını keşfetme ve bunlardan faydalanma amacı taşırken, diğer yandan bölgesel ve uluslararası enerji politikalarında etkin bir rol oynama hedefini gütmektedir. Türkiye, milli sondaj gemileri Fatih, Yavuz ve Kanuni ile Doğu Akdeniz'de aktif olarak sondaj faaliyetleri yürütmektedir. Bu gemiler, derin deniz sondaj kapasitesine sahip olup, Türkiye'nin enerji keşif çalışmalarını hızlandırmıştır. Türkiye, kendi belirlediği MEB sınırları içinde sondaj çalışmalarına devam etmiştir (Turkish Petroleum Corporation, 2021, s. 16). Bu durum, Yunanistan ve GKRY ile deniz yetki alanları üzerinde anlaşmazlıklara yol açmıştır (BBC News Türkçe, 2019).

Türkiye'nin enerji stratejilerinin bir diğer önemli unsuru, enerji nakil hatları ve boru hattı projeleridir. TANAP ve TürkAkım projeleri, Türkiye'nin enerji transit ülkesi olma hedefini desteklemektedir. Bu projeler, Türkiye üzerinden Avrupa'ya doğal gaz taşınmasını sağlamaktadır. Ancak Türkiye, Doğu Akdeniz'de bulunan enerji kaynaklarının Avrupa'ya taşınmasını öngören Doğu Akdeniz Boru Hattı projesine karşı çıkmakta ve alternatif güzergahlar önermektedir (International Energy Agency, 2022).

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki enerji politikaları, bölgesel ilişkiler ve diplomasi ile şekillenmektedir. Türkiye, Doğu Akdeniz'deki enerji politikalarını Yunanistan, İsrail, Mısır ve Kıbrıs gibi ülkelerle olan ilişkileri çerçevesinde belirlemektedir. Bu ilişkilerde yaşanan gerilimler, enerji stratejilerini doğrudan etkilemektedir. Ayrıca, Türkiye uluslararası platformlarda Doğu Akdeniz'deki haklarını savunmakta ve bölgesel iş birliği mekanizmalarını güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda Türkiye, Birleşmiş

Milletler (BM) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) gibi uluslararası örgütlerde etkin bir diplomasi yürüterek bölgesel ve küresel güvenlik meselelerinde aktif bir rol oynamaktadır (Krasna, 2023).

Enerji arz güvenliği, Türkiye'nin stratejilerinde önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye, enerji arz güvenliğini sağlamak için yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapmaktadır. Bu strateji, dışa bağımlılığı azaltmayı ve enerji güvenliğini artırmayı hedeflemektedir. Ayrıca, Türkiye güneş, rüzgar ve hidroelektrik enerji projelerine yatırım yaparak enerji çeşitliliğini artırmakta ve sürdürülebilir enerji politikaları geliştirmektedir (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, 2022).

Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının ekonomik potansiyeli, Türkiye'nin enerji stratejilerinde önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu kaynakların verimli bir şekilde değerlendirilmesi, Türkiye ekonomisine kayda değer katkılar sağlamakta ve enerji maliyetlerini azaltmaktadır. Aynı zamanda, enerji projelerinin çevresel etkileri göz önünde bulundurularak sürdürülebilir enerji politikaları geliştirilmektedir. Bu bağlamda, çevresel koruma ve enerji verimliliği öncelikli olarak ele alınmaktadır (T. C. Kalkınma Bakanlığı, 2018, s. 30-31).

2.2. Türkiye'nin Enerji Güvenliği Politikaları

Türkiye'nin enerji güvenliği bakımından nasıl bir politika izlediğine, "Türkiye'nin enerjide dışa bağımlılığın azaltılması ve yerel kaynakların kullanımının yükseltilmesi" politikası örnek verilebilir. Bu bağlamda Türkiye, yetki alanları içerisinde olduğunu ilan ettiği Karadeniz, Ege ve Akdeniz adlı Mavi Vatan adlı bölgede doğalgaz aramak için faaliyetlerde bulunmuştur (T. C. İletişim Bakanlığı, 2021).

Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) tarafından, enerji arz güvenliği, "Enerji kaynaklarının satın alınabilir bir fiyattan kesintisiz bir şekilde ulaşılabilir olması" olarak tanımlanmıştır (Kim, Panton, & Schwerhoff, 2024, s. 5). Türkiye'nin enerji arz güvenliğini sağlamak amacıyla geliştirdiği stratejiler, bu çerçevede ele alınmaktadır. Enerji arz güvenliğinin temel unsurları şunlardır:

1. "Artan talep ve dışa bağımlılığı dikkate alarak, petrol ve doğal gazın tedarikinde güzergâh ve kaynak çeşitlendirmesini sağlamak,
2. Bölgesel ve küresel enerji güvenliğine katkıda bulunmak,
3. Enerjide bölgesel ticaret merkezi olma hedefini sürdürmek,
4. Enerji zincirinin her aşamasında sürdürülebilir kalkınma bağlamında sosyal ve çevresel etkileri dikkate almak,
5. Yerli ve yenilenebilir enerjinin elektrik üretimindeki payını artırmak,
6. Nükleer enerjii enerji sepetine dâhil etmek" (T. C. Dışişleri Bakanlığı, 2023).

Enerji güvenliği politikaları açısından en önemli konulardan biri, Türkiye'nin enerji "kaynak ve güzergah çeşitliliği" sağlamasıdır. Bu kapsamda Türkiye'nin ülke dışındaki enerji kaynakları edinebilmesi ve bu kaynaklar için depolama alanları oluşturması rezerv çeşitliliğine katkı sağlayabilecek bir örnektir. Güzergah farklılığı anlamında, boru hatları döşenmesi ile sıvılaştırılmış doğalgaz ve Yüzen Depolama ve Gazlaştırma Ünitesi (FSRU) inşa edilmesi seçeneklerinin değerlendirilmesi enerji güvenliği açısından önemli adımlar olarak görülmektedir (T. C. Kalkınma Bakanlığı, 2018, s. 55).

Nükleer enerjinin barışçıl kullanımı konusunda öncü olan Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) ve sürdürülebilir kalkınma konusunda geri dönüştürülebilir enerjinin kullanımını öne çıkaran Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı (IRENA) gibi örgütlere üye olan ve enerji güvenliği konusunda önemli bir anlaşma olan Enerji Şartı Anlaşması'na taraf olan Türkiye enerji güvenliği konusunda söz sahibi bir ülke olmak yolunda adımlar atmıştır (T. C. Dışişleri Bakanlığı, 2023).

Doğu Akdeniz'deki doğal gaz rezervleri, enerji güvenliğini sağlamak ve enerji arz çeşitliliğini artırmak isteyen Avrupa ülkeleri için büyük bir fırsat sunmaktadır. Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltmak isteyen AB ülkeleri, Doğu Akdeniz gazını alternatif bir enerji kaynağı olarak değerlendirmektedir (Ata, 2021, s. 66). Bu bağlamda, Azerbaycan doğal gazının Türkiye, Yunanistan, Arnavutluk ve İtalya'ya taşınmasını sağlamakta olan Trans Adriyatik Boru Hattı (TAP) ve Doğu Akdeniz Boru Hattı (EastMed Pipeline) gibi planlama aşamasında olan projeler, bölgedeki doğal gazın Avrupa'ya taşınmasını amaçlamaktadır (DEPA, 2020).

Enerji güvenliği stratejisi kapsamında petrol ve doğalgaz yollarının çeşitlenmesi için Türkiye; TANAP, TürkAkım, Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı (BTE) ve Mavi Akım gibi çeşitli doğalgaz boru hatları projelerini hayata geçirmiştir. TANAP, Azerbaycan'dan gelen doğal gazı Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşırken, TürkAkım ise Rus gazını Karadeniz üzerinden Türkiye'ye ve buradan Avrupa'ya ulaştırmaktadır. BTE hattı, Azerbaycan'dan çıkan doğal gazı Gürcistan üzerinden Türkiye'ye taşırken, Mavi Akım ise Rusya'dan doğrudan Karadeniz üzerinden Türkiye'ye gaz sevkiyatı yapmaktadır (T. C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2022). Faaliyete geçmiş olan bu projeler, Türkiye'nin enerji arz güvenliğini artırmakta ve enerji kaynaklarında çeşitlilik sağlayarak dışa bağımlılığı azaltmaktadır.

Türkiye'nin enerji güvenliği politikaları kapsamında uluslararası işbirlikleri ve enerji diplomasisi kritik bir rol oynamaktadır. Türkiye, TANAP ve TürkAkım projeleri aracılığıyla bölgesel enerji merkezi olma hedefini sürdürmekte ve aynı zamanda Avrupa'nın enerji güvenliğine önemli katkılar sağlamaktadır (Alodalı & Usta, 2017, s. 166).

Türkiye, enerji arz güvenliğini sağlamak amacıyla enerji kaynaklarını çeşitlendirme politikaları uygulamaktadır. Bu doğrultuda, fosil yakıtlar, yenilenebilir enerji kaynakları ve nükleer enerji gibi

çeşitli enerji türlerinin dengeli bir şekilde kullanılması hedeflenmektedir. Özellikle yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılan yatırımlar, enerji çeşitliliğini artırarak arz güvenliğini güçlendirmektedir. Güneş, rüzgar, hidroelektrik ve biyokütle gibi yenilenebilir enerji projeleri, Türkiye'nin enerji portföyünde önemli bir yer tutmaktadır (Daily Sabah, 2022).

Türkiye'nin 2022-2023 yılları içerisinde enerji sektöründeki toplam yatırımını 50 milyar dolara ulaştırmıştır. Yapılan bu yatırımların yüzdelik oranları %22,63 ithal kömür, %21,24 doğalgaz, %21,24 hidrolik, %12,93 linyit, %12,14 rüzgar, %3,84 jeotermal, %3,11 biyokütle, %1,16 güneş ve %0,57 asfaltit şeklinde dağılım göstermiştir (INTERCON, 2024). Böylece Türkiye'nin enerji sektöründe dışa bağımlılığı azaltma ve enerji arz güvenliğini sağlama hedefleri çerçevesinde bir adım atılmıştır.

Enerji verimliliği, enerji arz güvenliğini artırmanın yanı sıra çevresel sürdürülebilirliği de destekleyen önemli bir unsurdur. Türkiye, binalarda, sanayide ve ulaşım sektöründe enerji verimliliğini artırmayı hedefleyen çeşitli politikalar ve projeler uygulamaktadır (T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2022, s. 40-41). Enerji verimliliği stratejileri, enerji tüketimini azaltarak arz güvenliğine katkıda bulunmakta ve enerji maliyetlerini düşürmektedir.

Akıllı şebekeler ve enerji depolama teknolojileri, enerji arz güvenliğini sağlamak için önemli araçlardır. Akıllı şebekeler, enerji dağıtımını daha verimli ve güvenilir hale getirirken, enerji depolama sistemleri yenilenebilir enerji kaynaklarının entegrasyonunu kolaylaştırmakta ve enerji arzında kesintisizliği sağlamaktadır (Erdinç, 2017, s. 24-35).

“Türkiye Akıllı Şebekeler 2023 Vizyon ve Strateji Belirleme Projesi” kapsamında Türkiye'nin 2035 hedefleri incelendiğinde; akıllı elektrik şebekelerinin kaçak elektrik tüketiminin önüne geçmesi, elektrik tedarikinin kesintisiz olması, enerji kalitesinin yükseltilmesi, elektrik dağıtımının dijitalleşmesiyle maliyetinin düşürülmesi, elektrik kullanıcılarının toplam tüketim miktarını kontrol edebilmesi ve böylece piyasada şeffaflığın sağlanması gibi maddeler öne çıkmaktadır (Elektrik Dağıtım Hizmetleri Derneği, 2023).

Bu unsurlar, Türkiye'nin enerji arz güvenliğini sağlama ve enerji politikalarını çeşitlendirme çabalarının ana hatlarını oluşturmaktadır. Türkiye, enerji altyapısını güçlendirmek ve enerji güvenliğini sağlamak amacıyla çeşitli projeler ve stratejiler uygulayarak bölgesel ve küresel enerji piyasalarında etkin bir rol oynamayı hedeflemektedir.

2.3. Jeopolitik Rekabet ve İlişkiler

Doğu Akdeniz'deki enerji kaynakları, bölgedeki jeopolitik rekabeti artırmış ve uluslararası ilişkilerde önemli değişikliklere yol açmıştır. Türkiye'nin enerji stratejileri, bölgedeki diğer ülkelerle olan

ilişkilerini ve jeopolitik dinamikleri derinden etkilemektedir. Bu bölümde, Türkiye'nin Yunanistan, İsrail, Mısır ve Güney Kıbrıs gibi ülkelerle olan ilişkileri ve bu ilişkilerin enerji politikalarına olan etkileri ele alınacaktır.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki deniz yetki alanları konusundaki anlaşmazlıklar, Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının keşfiyle daha da belirginleşmiştir. Türkiye, Yunanistan'ın iddialarına karşı kendi MEB sınırlarını belirlemiş ve bu bölgelerde sondaj çalışmalarını sürdürmektedir. Yunanistan ise Türkiye'nin bu adımlarını uluslararası hukuka aykırı bulmakta ve bu durumu AB'ye taşımaktadır. Bu durum, iki ülke arasındaki gerilimi artırmakta ve bölgedeki enerji politikalarını etkilemektedir (T. C. Dışişleri Bakanlığı, 2023).

Doğu Akdeniz'deki MEB anlaşmazlıkları, bölge ülkeleri arasında uzun süredir devam eden gerilimlerin merkezinde yer almaktadır. MEB, ülkelerin deniz yetki alanlarını belirleyerek kıta sahanlığında yer alan deniz kaynaklarını kullanma hakkı tanımaktadır. Ancak, Doğu Akdeniz'deki karmaşık coğrafi yapılar, MEB sınırlarının belirlenmesini zorlaştırmakta ve sınırların belirlenmesinde ülkeler arasında çeşitli anlaşmazlıklara neden olmaktadır. Özellikle, Yunanistan ve GKRY, Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon kaynakları üzerinde hak iddia eden tek taraflı MEB ilanlarında bulunmaktadır. Türkiye ise bu ilanları tanımamakta, kendi kıta sahanlığı üzerindeki egemenlik haklarını korumakta kararlıdır. Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni (KKTC) tanıyan tek ülke olarak, GKRY'nin Kıbrıs adasının tümünü temsil etme iddiasını reddetmekte ve GKRY'nin MEB iddialarının uluslararası hukuka aykırı olduğunu savunmaktadır. Ayrıca, Türkiye, GKRY'nin Kıbrıs Türklerinin haklarını göz ardı eden sınır taleplerine karşı kendi sondaj gemilerini bölgeye göndererek, aktif bir pozisyon almıştır. Türkiye'nin bu stratejik hamlesi, Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon kaynaklarının kontrolü üzerinde önemli bir güç mücadelesine yol açmıştır. Bu anlaşmazlık, aynı zamanda bölgedeki diğer ülkelerin de taraf olduğu uluslararası bir kriz haline gelmiştir, zira İsrail, Mısır ve Lübnan gibi ülkeler de Doğu Akdeniz'deki enerji kaynakları üzerinde hak iddialarında bulunmaktadır. Dolayısıyla, Doğu Akdeniz'deki MEB anlaşmazlıkları, bölgesel güvenlik açısından uzun vadeli stratejik bir sorun olarak öne çıkmaktadır (Anadolu Ajansı, 2018).

Türkiye ve İsrail arasındaki ilişkiler, Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının keşfiyle yeni bir boyut kazanmıştır. İsrail, Leviathan ve Tamar gaz sahalarını keşfetmiş ve bu sahalarından elde edilen gazı Avrupa'ya taşımak için çeşitli projeler geliştirmiştir. Türkiye, İsrail ile enerji iş birliğini artırarak, bölgedeki enerji kaynaklarının ortak kullanımını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Ancak, iki ülke arasındaki siyasi gerilimler zaman zaman enerji iş birliğini zorlaştırmaktadır (Dalay, 2021).

Mısır, Doğu Akdeniz'deki en büyük gaz keşiflerinden biri olan Zohr sahasına ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye, Mısır ile enerji iş birliğini artırmak ve bu kaynaklardan faydalanmak istemektedir. Ancak, Mısır'ın Yunanistan ve Kıbrıs ile olan yakın ilişkileri, Türkiye ile olan enerji iş birliğini

zorlaştırmaktadır. Bu durum, Doğu Akdeniz'deki jeopolitik dengeleri etkilemekte ve Türkiye'nin enerji stratejilerini yeniden şekillendirmektedir (Rau, Seufert, & Westphal, 2022).

Doğu Akdeniz'deki enerji krizi, Türkiye ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi GKRY arasında deniz yetki alanlarına dair süregelen anlaşmazlıklar nedeniyle derinleşmiştir. Türkiye, KKTC'yi tanıyan tek ülke olarak, GKRY'nin tek taraflı olarak ilan ettiği MEB sınırlarını tanınamakta ve bu bölgelerdeki enerji kaynakları üzerinde hak iddialarında bulunmaktadır (European Commission, 2023, s. 2-3). Türkiye, bu bağlamda kendi sondaj gemileriyle bölgede hidrokarbon arama faaliyetlerine aktif olarak katılmıştır, bu da bölgedeki gerilimleri artırmıştır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki enerji ve güvenlik politikaları, Rusya, ABD ve Fransa gibi büyük güçlerle olan ilişkilerini doğrudan etkilemektedir. Türkiye, Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını korumak adına NATO müttefiki ABD ile ortak politikalar geliştirmeye çalışsa da, ABD'nin Yunanistan ve GKRY ile askeri işbirliğini artırması, Türkiye'nin bölgedeki güvenlik dengesi açısından endişe yaratmaktadır. Özellikle ABD'nin Yunanistan'daki askeri üslerini artırması ve GKRY ile enerji alanında işbirliğine gitmesi, Türkiye ile ilişkilerde hassasiyet yaratmaktadır. Fransa ise GKRY'nin yanında yer alarak, bölgedeki askeri varlığını güçlendirmiş ve Türkiye'ye karşı daha agresif bir duruş sergilemiştir. Fransa'nın Doğu Akdeniz'deki askeri tatbikatlara katılması ve GKRY ile savunma işbirliği anlaşmaları imzalaması, Türkiye'nin enerji ve güvenlik politikalarında Batı ile yaşadığı anlaşmazlıkları derinleştirmiştir. Diğer taraftan, Rusya, Türkiye ile enerji alanında stratejik bir işbirliği yürütmekle birlikte, Doğu Akdeniz'de kendi enerji projeleri ve çıkarları doğrultusunda Türkiye ile rekabet halindedir. Rusya'nın Suriye'deki askeri varlığı ve bölgede İran gibi aktörlerle kurduğu ittifaklar, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki enerji ve güvenlik politikalarını karmaşık hale getirmektedir (Pierini, 2020). Bu büyük güçlerle ilişkiler, Türkiye'nin bölgedeki stratejik duruşunu belirleyen önemli unsurlar arasında yer almakta ve Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarına erişimini doğrudan etkilemektedir.

AB, Doğu Akdeniz'deki enerji krizinde GKRY'nin yanında yer almakta ve Türkiye'nin bu bölgedeki sondaj faaliyetlerini yasa dışı olarak nitelendirmiştir (Euronews, 2019). AB, Türkiye'ye yönelik çeşitli ekonomik yaptırımlar uygulamış ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerini durdurması yönünde çağrılarda bulunmuştur (BBC News Türkçe, 2019). AB ve NATO, ayrıca Kıbrıs sorununun çözümünde tarafsız bir arabulucu rolü oynamaya çalışmış, ancak Türkiye'nin bu süreçteki tutumu nedeniyle sınırlı başarı elde edebilmiştir (Caşın, 2020).

GKRY, Doğu Akdeniz'deki enerji rekabetinin merkezinde yer almaktadır. Kıbrıs Türkiye'nin illegal olarak adlandırılan bu faaliyetlerini uluslararası platformlara taşımış ve AB'den destek almıştır. Bu durum, Türkiye ve Kıbrıs arasındaki siyasi gerilimi artırmakta ve bölgedeki enerji politikalarını etkilemektedir (Joshua Krasna, 2023).

Doğu Akdeniz'deki enerji kaynakları, bölge ülkeleri arasında gerilimlere yol açmıştır. Bölge üzerinde çevre ülkeler arasında yaşanan çıkar çatışmalarına bakarsak, söz konusu ülkelerin birbirlerine karşı üstünlük yarışı içerisine girmesi sonucunda güç dengesi politikasının uygulandığını görmekteyiz. Böylece çıkarları uyuşmakta olan ülkeler, birbirleriyle gerilimler yaşamış olsa da bu doğrultuda normalleşmeye yönelik adımlar atmıştır. Bu ülkeler Akdeniz ile ilgili çıkarları çerçevesinde ortak dış politikalar izlemeye başlamıştır (Dönmez, 2022, s. 188).

Türkiye, Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarına yönelik hak iddialarını sürdürmekte ve bu bölgede güçlü bir askeri varlık bulundurmaktadır. "Mavi Vatan" doktrini çerçevesinde, Türkiye deniz yetki alanlarındaki egemenlik haklarını korumak ve hidrokarbon kaynaklarından faydalanmak için aktif bir politika izlemektedir (Yaycı, 2022, s. 290-302). Bu strateji, Türkiye'nin AB ve diğer bölgesel aktörlerle olan ilişkilerini zorlamaktadır. AB, Türkiye'nin bu konudaki tavrını sert bir şekilde eleştirirken, Türkiye ise kendi haklarını korumak için kararlı bir duruş sergilemektedir (Ülger, 2020).

2.4. Türkiye'nin Enerji Politikalarının Türkiye-AB İlişkileri Üzerinde Zorlayıcı Etkisi

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki enerji politikaları, AB ile olan ilişkilerinin önemli bir parçasıdır. Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon kaynakları, Türkiye'nin enerji güvenliğini artırma ve bölgesel güç olarak konumunu güçlendirme hedeflerini doğrudan etkilemektedir. Ancak, bu hedefler, AB ile olan ilişkilerde çeşitli zorluklar ve gerilimler yaratmaktadır.

Doğu Akdeniz'de keşfedilen büyük hidrokarbon rezervleri, bölgedeki ülkeler arasında iş birliği fırsatları sunarken aynı zamanda gerilimleri de artırmaktadır. EMGF'nin; Yunanistan, Güney Kıbrıs, İsrail, Mısır ve İtalya gibi ülkeler tarafından kurulmuş ve Türkiye'nin bu iş birliğinin dışında kalmıştır (Stergiou, 2024). Bu forum, bölgedeki enerji kaynaklarının paylaşımını koordine etmeyi amaçlarken, Türkiye'nin AB üyesi ülkelerin de üye olarak yer aldığı bu forumdan dışlanması, Ankara'nın enerji kaynakları üzerindeki haklarını savunmasını zorlaştırmaktadır.

AB, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki sondaj faaliyetlerine karşı çeşitli yaptırımlar ve kısıtlamalar uygulamıştır. Avrupa Konseyi, Türkiye'nin sondaj faaliyetlerini "yasadışı" olarak nitelendirmiştir. Bu kapsamda çözüm yolu olarak Türkiye ve GKRY arasında barışçıl bir çözüm yolu önerilmiştir. Konsey, Türkiye'nin iyi komşuluk ve uluslararası hukuk ilkelerine saygı göstermesini tavsiye etmiştir (European Council, 2019).

Avrupa Konseyi Türkiye'ye yapılan uyarılara ve verilen tavsiyelere rağmen, Doğu Akdeniz'deki hukuka aykırı olarak nitelendirilen sondaj faaliyetlerin devam etmesi sebebiyle uygulanacak karşı ekonomik yaptırımların çerçevesini belirlemiştir. Türkiye'nin faaliyetlerini sonlandırmaması halinde AB tarafından uygulanacak kısıtlayıcı ekonomik yaptırımlar kapsamına alınacak kişi ve kuruluşlar bildirilmiştir. Bu kişiler "Kıbrıs'ın karasuları, MEB veya kıta sahanlığı içinde yetkilendirilmemiş

hidrokarbon arama ve üretimiyle ilgili sondaj faaliyetlerinden sorumlu kişiler veya kuruluşlar” ve “sondaj faaliyetlerine mali, teknik veya maddi destek sağlayan kişi veya kuruluşlar” olarak ifade edilmiştir (European Council, 2019).

1-2 Ekim 2020 tarihinde düzenlenen AB Zirvesi’nde Türkiye’ye devam etmekte olan sondaj faaliyetleri sebebiyle tekrar barışçıl diyalog kurma ve uluslararası hukuka saygı duyma çağrısı yapılmıştır. Bu kapsamda Türkiye’ye Yunanistan ve GKRY ile anlaşma yoluna gidilmesi önerilmiştir. Türkiye’nin bu konularda olumlu adımlar atması durumunda AB-Türkiye Pozitif Gündemi başlatılacağı bildirilmiştir. Bu kapsamda gümrük birliği, ticaret ve göç alanlarında ilerleme sağlanabileceği öngörülmüştür (European Council, 2020, s. 7-8).

Türkiye 2021 yılında, AB’nin GKRY’nin münhasır ekonomik bölgesi olarak adlandırdığı tartışmalı bölgede sondaj faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu nedenle AB Türkiye’ye uygulanacak sınırlayıcı tedbirleri 12 Kasım 2022’ye kadar uzatmıştır. Doğu Akdeniz’de tartışmalı bölgede faaliyet gösteren “sorumlu kişiler ve kuruluşlar için varlık dondurma ve söz konusu kişiler için AB’ye seyahat yasağı” kısıtlamalarının sürdürüleceğini bildirmiştir (European Council, 2021).

10 Ağustos 2022 tarihinde Türkiye Abdülhamid Han isimli yeni sondaj gemisini de Doğu Akdeniz bölgesine göndermiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, geminin hem arama hem de sondaj eylemlerinde bulunacağını söylemiştir. Erdoğan, Türk hükümetinin Doğu Akdeniz bölgesine gönderilen yeni sondaj gemisi için herhangi bir izin alma girişiminde bulunmadığını bildirmiştir (T. C. İletişim Başkanlığı, 2022). 2023 yılında ise Abdülhamid Han sondaj gemisi arama faaliyetlerinin sonlanmasıyla, Akseki-1 kuyusunda sondaj faaliyetlerine başlamıştır (Haber 7, 2023).

2024 yılında ise Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Alparslan Bayraktar, Türkiye’nin Mavi Vatan Doktrini çerçevesinde Doğu Akdeniz’de arama ve sondaj faaliyetlerini aralıksız olarak sürdürdüğünü bildirmiştir. Türk deniz filolarının sürdürdüğü bu faaliyetlerin Fatih ve Abdülhamid Han sondaj gemileri öncülüğünde ilerlemekte olduğu bildirilmiştir (TRT Haber, 2024). Bu veriler, AB’nin Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki hidrokarbon arama faaliyetlerini barışçıl veya yaptırımlarla durdurma çabalarına karşın Türkiye’nin enerji hak iddiaları çerçevesinde eylemde bulunduğu öngörülebilir.

1.1.6 Enerji ve Güvenlik Bağlamında Türkiye’nin Güncel Vizyonu

Türkiye’nin enerji ve güvenlik politikaları, ülkenin stratejik vizyonu doğrultusunda şekillenmektedir. Doğu Akdeniz’deki enerji kaynaklarının keşfi ve bu kaynakların uluslararası piyasalara taşınması, Türkiye’nin enerji stratejilerinin merkezinde yer almaktadır. Bu bölümde, Türkiye’nin güncel enerji ve güvenlik vizyonu ele alınacaktır.

Türkiye’nin enerji arz güvenliğini sağlamak ve enerji bağımsızlığını artırmak için çeşitli stratejiler geliştirdiğini görmekteyiz. Bu stratejiler arasında yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım

yapmak, enerji verimliliğini artırmak ve enerji tedarikinde çeşitliliği sağlamak bulunmaktadır. Türkiye'nin enerji arz güvenliğini artırma çabaları, ülkenin enerji bağımsızlığını güçlendirmekte ve dışa bağımlılığı azaltmaktadır (T. C. Dışişleri Bakanlığı, 2023). Örneğin, Türkiye'nin 2020-2035 Ulusal Enerji Planı, enerji üretim kapasitesinin 2035 yılına kadar 189.7 Gigawatt (GW)'a ulaşmasını hedeflemektedir. Bu plan, güneş enerjisi kapasitesinde %432, rüzgar enerjisi kapasitesinde ise %158 artış öngörmektedir (International Trade Administration, 2024).

Türkiye, yenilenebilir enerji kaynaklarına yaptığı yatırımlarla enerji çeşitliliğini artırmakta ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamaktadır. Güneş, rüzgar ve hidroelektrik enerji projeleri, Türkiye'nin enerji güvenliğini artırmakta ve çevresel etkileri minimize etmektedir. Türkiye, yenilenebilir enerji kapasitesini artırarak, enerji arz güvenliğini ve sürdürülebilirliği sağlamayı hedeflemektedir (The International Renewable Energy Agency, 2021). 2021 yılında Türkiye, Paris İklim Anlaşması'nı onaylayarak 2053 yılına kadar net sıfır emisyon hedefi belirlemiştir (Sıfır Atık, 2023).

Türkiye, enerji diplomasisi ve jeopolitik stratejileri çerçevesinde, Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarını etkin bir şekilde kullanmayı amaçlamaktadır. Türkiye, enerji transit ülkesi olma hedefi doğrultusunda, TANAP ve TürkAkım gibi projelere yatırım yapmıştır. Bu projeler, Türkiye'nin bölgesel enerji merkezi olma konumunu güçlendirmekte ve enerji arz güvenliğini artırmaktadır (Paikin & Rose, 2021).

Türkiye; TANAP ve TAP projeleri, Türkiye'nin Avrupa'ya doğalgaz tedarikinde oynadığı kilit rolü vurgularken, bu projelerle güzergâh ve kaynak çeşitlendirmesi sağlanmıştır. 2023 yılında Bulgaristan, Macaristan ve Romanya ile imzalanan doğalgaz tedarik anlaşmaları, Türkiye'nin Avrupa'nın enerji güvenliğine katkısını artırmıştır. Türkiye'nin enerji güvenliği vizyonu, hem yenilenebilir enerji yatırımları hem de nükleer enerji projeleriyle (Akkuyu Nükleer Santrali) desteklenmektedir (T. C. Dışişleri Bakanlığı, 2024, s. 53).

Özellikle Rusya- Ukrayna savaşıyla Avrupa'nın enerji güvenliği konusunda Türkiye stratejik konumunu da pekiştirerek gelecekte daha da güçlenmeye yönelik bir eğilim göstermiştir. Türkiye, enerji arz güvenliğinin sağlanması için 2023'te TürkAkım ile Rusya'nın Avrupa'ya ihraç ettiği doğalgazın %57'sini tedarik etmiştir. Özellikle, Türkiye'nin enerji koridoru olma hedefi, bölgesel enerji merkezi olma vizyonunu pekiştiriyor (İstanbul Ticaret Gazetesi, 2023).

2024 yılına ait ABD-Türkiye Stratejik Mekanizması'nda, iki ülke arasında enerji güvenliği ve enerji dönüşümü ile iklim değişikliği konularındaki diyaloglar güçlendirilmiştir (T. C. Dışişleri Bakanlığı, 2024).

Türkiye, 2024'te T. C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yayımlanan "Katılım Öncesi Ekonomik Reform Programı 2024-2026" kapsamında, enerji güvenliğini sağlamak için verilen politika önerileri

kapsamında, yerli kaynak kullanımını artırmayı ve enerji ithalatını azaltmayı hedeflemiştir. Bu program, enerji altyapısının modernizasyonunu ve yenilenebilir enerjiye geçişi teşvik etmektedir (T. C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2024).

3. Sonuç

Bu çalışma, Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının Türkiye'nin enerji politikaları üzerindeki etkisini ve bu politikaların bölgedeki diğer büyük güçlerle olan ilişkilerde nasıl bir rol oynadığını değerlendirmiştir. Türkiye'nin MEB anlaşmazlıkları çerçevesinde yaptığı yatırımlar, bölgedeki enerji kaynakları üzerinde hak sahibi olma amacını taşırken, bu amaç doğrultusunda Türkiye'nin sondaj gemileriyle yaptığı faaliyetler bölgedeki güç dengesini etkilemiştir. EastMed ve benzeri boru hatları projeleri Türkiye'yi bölgenin dışında bırakırken, Türkiye'nin enerji merkezine dönüşme çabalarını sınırlandırsa da Türkiye, TANAP ve TürkAkım gibi projeler aracılığıyla bölgesel enerji güvenliğini desteklemeye devam etmektedir. Bu stratejik hamleler, Türkiye'nin enerji güvenliğini sağlamada kararlılıkla ilerlediğini ve gelecekte bu alanda daha da güçlenmeyi amaçladığını göstermektedir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz enerji politikasının ABD, Fransa ve Rusya gibi büyük güçlerle olan ilişkilerinde belirleyici bir unsur haline geldiğini ortaya koymaktadır. ABD'nin Doğu Akdeniz'de Yunanistan ve GKRY ile askeri ve enerji iş birliğini güçlendirmesi, Fransa'nın GKRY'ye verdiği destek ve Rusya'nın enerji projelerindeki stratejik konumu, Türkiye'nin enerji politikalarının kapsamını ve bölgedeki güvenlik stratejilerini şekillendiren önemli faktörler olmuştur. Türkiye hayata geçirdiği projeler ve enerji arama faaliyetleri ile hem kendi enerji güvenliğini sağlamakta hem de bölgesel enerji transit merkezi olma yolunda ilerlemektedir. Böylece, Türkiye'nin enerji güvenliğini sağlamada ve ekonomik kalkınmasını desteklemede hayati bir rol oynamaktadır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun üyesi olamaması Doğu Akdeniz'de yapılacak projeler üzerinde bilgi ve söz sahibi olmasını engellemektedir. Bu nedenle Türkiye bu forumun faaliyetlerine karşı negatif yaklaşımını sürdürmektedir.

Rusya- Ukrayna savaşı sırasında, Türkiye'nin enerjinin Avrupa'ya güvenli geçişini sağlama konusunda almış olduğu rol Türkiye'nin enerji güvenliğinin bölgesel ve uluslararası düzeyde daha sağlam bir temele oturacağını gösteriyor. Türkiye'nin bu stratejik rolü, enerji jeopolitiğinde daha etkili ve söz sahibi bir konumda olmasına katkı sağlamaktadır.

2022-2023 yıllarında Türkiye, Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarında güvenliği sağlamak amacıyla askeri varlığını artırmış ve sondaj gemilerini korumak için deniz kuvvetlerini devreye sokmuştur. Bu, Türkiye'nin enerji güvenliğini askeri stratejilerle de desteklediğinin bir göstergesidir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz bölge ülkeleriyle ilişkileri incelendiği zaman İsrail ve Mısır ile kısa süreli gerilimlere rağmen iş birliğine yakın ilişkilerin sürdürüldüğü görülmektedir. Ancak bölge ülkeleri olan Yunanistan ve Güney Kıbrıs ile Türkiye'nin ilişkileri bölge konusunda gerilimli olmaya devam etmiştir. Türkiye'nin Güney Kıbrıs'ı ülke olarak tanımaması siyasi çekişmelerin çözülmemesi konusunda en büyük etkenlerden biridir. Türkiye'nin Yunanistan ve Güney Kıbrıs ile yaşadığı gerilimlerin sebebi deniz yetki alanları konusundaki anlaşmazlıklardır. Türkiye'nin İsrail, Mısır, Güney Kıbrıs ve Yunanistan ile ilişkileri Türkiye'nin Doğu Akdeniz enerji strateji ve politikalarını etkilemeye devam etme potansiyeline sahiptir.

Türkiye-AB ilişkileri açısından değerlendirdiğimizde; Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki sondaj faaliyetleri AB genelinde yasadışı olarak nitelendiği, AB'nin Türkiye'ye bu faaliyetleri sonlandırması halinde pozitif çözüm yolları sunduğu görülmektedir. Türkiye ise AB'nin ekonomik yaptırım ve kısıtlama önlemlerine karşın, sondaj ve araştırma faaliyetlerini kısa süreli olarak durdurmuştur. Günümüzde de Türkiye'nin bu faaliyetlerini sürdürmekte olduğu bildirilmiştir. Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının paylaşımı konusu, Türkiye'nin AB'ye üyelik hedefi açısından negatif etkiye sahip olabilecek konumdadır.

Bu çalışma, Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının gelecekteki potansiyel çatışmalara ve iş birliklerine nasıl yön vereceğini ve Türkiye'nin bu sürece nasıl bir katkı sağlayabileceğini analiz ederek bölgedeki enerji güvenliği çalışmalarına yeni bir perspektif kazandırmaktadır. Çalışmanın bulguları, Türkiye'nin Doğu Akdeniz enerji politikasında gelecekte daha etkin bir rol oynayacağını ve bölgedeki enerji kaynaklarının Türkiye'nin bölgesel ve küresel enerji piyasalarındaki stratejik önemini artıracığını göstermektedir.

Türkiye'nin enerji ve güvenlik bağlamında güncel vizyonunu değerlendirecek olursak; Türkiye'nin enerji ve güvenlik politikaları, küresel ve bölgesel gelişmelerin etkisiyle şekillenen dinamik bir vizyonu yansıtmaktadır. Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının keşfi ve bu kaynakların uluslararası piyasalara taşınması, ülkenin enerji güvenliği stratejilerinde kritik bir rol oynamaktadır. Türkiye'nin enerji arz güvenliğini sağlamak, enerji bağımsızlığını artırmak ve dışa bağımlılığı azaltmak amacıyla geliştirdiği stratejiler, bölgesel enerji merkezi olma hedefini pekiştirmektedir. Güzergâh ve kaynak çeşitlendirmesi, yerli ve yenilenebilir enerji yatırımları, nükleer enerji projeleri ve enerji diplomasisi gibi unsurlar, Türkiye'nin enerji güvenliğini sürdürülebilir bir şekilde sağlamaya yönelik adımları olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin enerji güvenliği perspektifi hem ulusal çıkarlarını korumak hem de bölgesel ve küresel enerji güvenliğine katkıda bulunmak amacıyla sürekli olarak güncellenmektedir.

KAYNAKÇA

Ahmed, A. (2021, Nisan 10). *Modern Diplomacy*. <https://modern diplomacy.eu/2021/04/10/east-mediterranean-gas-forum-and-turkish-expansion/> adresinden alındı

- Al Jazeera. (2022, Ekim 26). <https://www.aljazeera.com/news/2022/10/26/israel-green-lights-gas-production-from-karish-field> adresinden alındı
- Alodalı, M. F., & Usta, S. (2017). Enerji Diplomasisi ve Türkiye. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, s. 163-168.
- Anadolu Ajansı. (2018, Haziran 28). *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/kuresel-enerji-oyununda-turkiye-nin-pozisyonu-ve-dogu-akdeniz/1189968> adresinden alındı
- Ata, F. K. (2021). Doğu Akdeniz Sorunlarına Hukuki ve Siyasi Yaklaşım ile Türkiye Büyük Millet Meclisinin Çözümdeki Muhtemel Rolü. *Doğu Akdeniz Sempozyumu*, (s. 57-87). Ankara.
- Atlantic Council. (2022, Şubat 16). <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/energy-and-geopolitics-in-the-eastern-mediterranean/> adresinden alındı
- Avan, E. A. (2020). Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu: Türkiye'nin Politikası Ve AB'nin Yaklaşımı. s. 91-118.
- Baklacı, P., & Akıntürk, E. (2006). Enerji Şartı Anlaşması. *İşletme Fakültesi Dergisi*, s. 97-113.
- Balkaş, Ö. (2019). Doğu Akdeniz'de Doğal Gaz Keşifleri, Pazarlama Senaryoları, Enerji Güvenliği ve Jeopolitika.
- BBC News Türkçe. (2019, Mayıs 10). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48225246> adresinden alındı
- BBC News Türkçe. (2019, Temmuz 16). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-48998919> adresinden alındı
- Berberakis, S. (2020, Ocak 2). *BBC Türkçe*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50973890> adresinden alındı
- Birleşik Devletler Jeoloji Araştırmaları. (2010, Nisan 8). *ScienceDaily*. <https://www.sciencedaily.com/releases/2010/04/100408132812.htm> adresinden alındı
- Bowlus, J. V. (2021). *European Council on Foreign Relations*. https://ecfr.eu/special/eastern_med/gas_fields adresinden alındı
- Caşın, M. H. (2020). *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/dogu-akdenizde-ab-ve-natonun-arabuluculugu-cozume-giden-yolu-acabilir-mi/1998350> adresinden alındı
- Daily Sabah. (2022, Nisan 22). <https://www.dailysabah.com/business/energy/turkey-of-pivotal-importance-in-eus-energy-diversification-eu-official> adresinden alındı
- Dalay, G. (2021, Ocak 28). *Brookings*. <https://www.brookings.edu/articles/turkey-europe-and-the-eastern-mediterranean-charting-a-way-out-of-the-current-deadlock/> adresinden alındı
- DEPA. (2020). <https://www.depa.gr/international-infrastructures/?lang=en> adresinden alındı
- Dönmez, S. (2022). Doğu Akdeniz'de Bölgesel Güvenlik Sorunu: Enerji ve İttifaklar. *Bilge Strateji*, s. 186-208.
- Dünya Gazetesi. (2023, Ocak 16). <https://www.dunya.com/dunya/eni-ve-chevron-misirin-dogu-akdenizdeki-sahasinda-dogalgaz-kesfetti-haberi-682491> adresinden alındı
- EIBassoussy, A. (2018). East Mediterranean gas: a new arena for international rivalry. s. 70-87.

- Elektrik Dağıtım Hizmetleri Derneği. (2023). *Türkiye Akıllı Şebekeler 2023 Vizyon ve Strateji Belirleme Projesi*.
- Erdemir, Ö. (2024, Mart 7). *Mavi Vatan*. <https://mavivatan.net/havelsan-caka-day-kida/> adresinden alındı
- Erdoğan, O. (2017). Yenilenebilir Enerji, Akıllı Şebekeler ve Enerji Verimliliği .
- Euronews. (2019, Kasım 11). <https://tr.euronews.com/2019/11/11/turkiye-den-ab-ye-sondaj-yaptirimi-tepkisi-tehditlere-boyun-egmeyecegiz> adresinden alındı
- European Commission. (2023). *State of play of EU-Türkiye political, economic and trade relations* .
- European Council. (2019, Ekim 14). <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/10/14/council-conclusions-on-turkey-s-illegal-drilling-activities-in-the-eastern-mediterranean/> adresinden alındı
- European Council. (2019, Kasım 11). <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/11/11/turkey-s-illegal-drilling-activities-in-the-eastern-mediterranean-council-adopts-framework-for-sanctions/> adresinden alındı
- European Council. (2020). *Special meeting of the European Council (1 and 2 October 2020)*. Brussels. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/council_conclusions/zirve_karari_1-2_ekim_2020.pdf adresinden alındı
- European Council. (2021, Kasım 11). <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/11/11/unauthorised-drilling-activities-in-the-eastern-mediterranean-council-prolongs-the-sanctions-regime-by-one-year/> adresinden alındı
- Haber 7. (2023, Ağustos 30). <https://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/3349185-dogu-akdenizde-sondaj-basladi-mujde-3-bin-metreden-gelecek> adresinden alındı
- INSAMER. (2021). *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*. <https://www.insamer.com/tr/ulke-profilu-guney-kibris-rum-yonetimi/> adresinden alındı
- INTERCON. (2024). *INTERCON*. <https://www.intercon-tr.com/blog/enerji-sektorunde-turkiyeye-son-2-yilda-50-milyar-dolar-yatirim-yapildi/> adresinden alındı
- International Energy Agency. (2022). <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2022> adresinden alındı
- International Energy Charter. (2024). <https://www.energycharter.org/process/energy-charter-treaty-1994/energy-charter-treaty/> adresinden alındı
- International Trade Administration. (2024, Ocak 6). <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/turkey-electric-power-renewables-smart-grid-energy-storage-civil-nuclear> adresinden alındı
- İstanbul Ticaret Gazetesi. (2023, Eylül 4). <https://istanbulticaretgazetesi.com/tr/turkiyenin-dogalgaz-jeopolitiginde-stratejik-onemi> adresinden alındı
- Joshua Krasna. (2023, Eylül 28). *The Times of Israel*. <https://blogs.timesofisrael.com/a-long-hot-summer-for-eastern-mediterranean-gas-politics/> adresinden alındı
- Kim, J., Panton, A. J., & Schwerhoff, G. (2024). *Energy Security and The Green Transition*. International Monetary Fund.

- Kimani, A. (2024, Temmuz 4). *OilPrice*. <https://oilprice.com/Energy/Natural-Gas/In-Full-War-Mode-Israel-To-Double-Gas-Exports-Expand-Production.html> adresinden alındı
- Krasna, J. (2023). *Foreign Policy Research Institute*. <https://www.fpri.org/article/2023/09/a-long-hot-summer-for-eastern-mediterranean-gas-politics/> adresinden alındı
- Mathews, S. (2022, Ekim 4). *Middle East Eye*. <https://www.middleeasteye.net/news/eastern-mediterranean-tensions-escalate-over-turkey-libya-maritime-deal> adresinden alındı
- Merdan, A. S. (2021). Avrasya'nın Jeopolitiğinde Türkiye'nin Enerji Politikaları. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, s. 457-473.
- Paikin, Z., & Rose, C. (2021, Mayıs 31). *CEPS*. <https://www.ceps.eu/ceps-publications/turkey-and-the-eastern-mediterranean/> adresinden alındı
- Pierini, M. (2020, Ağustos 27). <https://carnegieendowment.org/europe/strategic-europe/2020/08/turkey-tests-the-eus-resolve-in-the-eastern-mediterranean?lang=en> adresinden alındı
- Procyk, A. (2022). *Oil&Gas Journal*. <https://www.ogj.com/exploration-development/discoveries/article/14270000/exxonmobil-to-analyze-gas-discovery-offshore-cyprus> adresinden alındı
- Rau, M., Seufert, G., & Westphal, K. (2022). *The Eastern Mediterranean as a Focus for the EU's Energy Transition :Deep-Rooted Enmities and New Opportunities for Cooperation between Greece, Turkey and Cyprus*. Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik.
- Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs. (2022). <https://www.mfa.gov.tr/turkeys-energy-strategy.en.mfa> adresinden alındı
- S&P Global. (2019). *S&P Global*. <https://www.spglobal.com/commodityinsights/en/market-insights/latest-news/natural-gas/022819-exxonmobil-unveils-cyprus-natural-gas-discovery-of-5-8-tcf-with-glaucus-1-well> adresinden alındı
- Sıfır Atık. (2023, Aralık 1). <https://sifiratik.gov.tr/kutuphane/haberler/2053-yili-itibariyla-net-sifir-emisyon-hedefini-gerceklestirmeyi-ongoruyoruz> adresinden alındı
- Stergiou, A. (2024, Şubat 15). *E-International Relations*. <https://www.e-ir.info/2024/02/15/between-conflict-and-survival-the-new-energy-geopolitics-of-the-eastern-mediterranean/> adresinden alındı
- T. C. Dışişleri Bakanlığı. (2023). https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa adresinden alındı
- T. C. Dışişleri Bakanlığı. (2023, Ağustos 22). <https://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa> adresinden alındı
- T. C. Dışişleri Bakanlığı. (2024, Mart 9). <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-%E2%80%93abd-stratejik-mekanizmasi-hakkinda-ortak-aciklama.tr.mfa> adresinden alındı
- T. C. Dışişleri Bakanlığı. (2024). *Türkiye Yüzyılında Türk Dış Politikası*. Ankara.
- T. C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2022). <https://enerji.gov.tr/neupgm-boru-hatlari-ve-projeleri> adresinden alındı
- T. C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2024). <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-verimlilik-ulusal-enerji-verimlilik-eylem-plani> adresinden alındı

- T. C. İletişim Bakanlığı. (2021). https://www.iletisim.gov.tr/turkce/stratejik_iletisim_calismalari/detaylar/enerji-ve-enerji-guvenligi_adresinden_alindi
- T. C. İletişim Başkanlığı. (2022, Ağustos 10). https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/turkiyenin-4-sondaj-gemisi-dogu-akdenizde_adresinden_alindi
- T. C. Kalkınma Bakanlığı. (2018). *Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023): Enerji Arz Güvenliği ve Verimliliği Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara.
- T. C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2024). *Katılım Öncesi Ekonomik Reform Programı 2024-2026*. Ankara: T. C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı.
- T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2022). *Türkiye Ulusal Enerji Planı*.
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2024, Haziran 14). Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı: https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/cok-tarafli-ve-bolgesel-iliskiler/cok-tarafli-iliskiler/ortak-transit-sistemi#:~:text=Ortak%20Transit%20Sistemi%3B%20AB%20ve,ta%C5%9F%C4%B1nd%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20uluslararası%C4%B1%20bir%20transit%20rejimidir. adresinden_alindi
- The International Renewable Energy Agency. (2021). *Renewable Energy Statistics 2021*.
- TMMOB. (2018). *Petrol Mühendisleri Odası*. https://www.pmo.org.tr/post/t%C3%BCrkiye-a%C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan-transit-enerji-anla%C5%9Fmalar%C4%B1n%C4%B1nde%C4%9Fi%C5%9Fen-ko%C5%9Fullara-uyarlanmas%C4%B1 adresinden_alindi
- TRT Haber. (2024, Mart 26). <https://www.trthaber.com/haber/gundem/bayraktar-dogu-akdenizdeki-arama-ve-sondaj-calismalarina-iliskin-bilgi-verdi-846929.html> adresinden alındı
- Tuğrul, B. (2024). Doğu Akdeniz'in Enerji Politik Açısından Önemi. s. 15-23. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://tasam.org/Files/Icerik/File/Pages_from_akdeniz_pdf_33cb81b6-cac8-4180-a2cb-24c924d650f7.pdf adresinden alındı
- Turkish Petroleum Corporation. (2021). *The Annual Report*. Ankara.
- Ülger, İ. K. (2020, Ekim 13). *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-mavi-vatani-savunmaya-devam-ediyor/2004480> adresinden alındı
- Yaycı, C. (2022). *Mavi Vatan: "Bir Harita ve Bir Doktrin Kitabı" Türkiye'nin Denizlerdeki Misak-ı Milli'si*.